

NÁDEJE, ČO VKLADÁME DO NADCHÁDZAJÚCEHO ZASADANIA SNEMU, A ŽIADOSTI, KTORÉ MU PREDKLADÁME

Zasadanie snemu predstavuje v živote národov nový rok. Má sa na ňom zmeniť alebo zrušiť všetko, čo už zastaralo a v živote prestalo platiť, čo ho brzdí, k čomu má odpor, a naopak dobré návrhy, požiadavky, ktoré sa ukázali ako potrebné, sa majú uviesť do života. Preto sa k tejto slávnej udalosti obracajú všetky oči a všetci si od nej sľubujú lepšiu budúcnosť. Aj u nás sa všetky oči upierajú na nadchádzajúce zasadanie, pretože toho máme veľa, čo je potrebné zmeniť alebo zrušiť, i čo treba uviesť do života. Aj my naň upierame zrak, lebo ak niekto takýto nový rok nevyhnutne potrebuje, nepochybne sme to my!

Nájde sa azda niekto, kto by nevedel, že aj my máme množstvo požiadaviek a túžob? Kto by nebol presvedčený, v akom biednom stave sa nachádzame, kto by nežiadal, aby sa situácia zlepšila? Už sme v tomto štátnom orgáne predložili veľa túžob a žiadostí, a keďže sme si istí, že je najvyšší čas, aby sa splnili, dúfame, že sa tak, ak aj nie pri všetkých, aspoň pri mnohých z nich stane. Práve teraz nastal čas sformulovať svoje požiadavky a potreby, lebo sa naskytá príležitosť, že sa vezmú do úvahy, uspokojia a v krátkom čase rozhodnú.

Každý začína tým, čo ho najväčšmi ťaží, aj my teda začnime tým, čo považujeme za najväčšie bremeno, najväčšiu prekážku akéhokolvek pokroku, ktorú je nevyhnutne potrebné odstrániť, a to je:

1. Urbárska povinnosť, uvalená na naše obyvateľstvo. V našich článkoch sme túto veľkú ťarchu viackrát rozoberali a podľa nás aj dokázali, aké má zdrvivujúce účinky. Dokázali sme, ako obyvateľov v materiálnom i duchovnom zmysle k zemi tlačí, ukázali sme, v akej chudobe väčšina z nich žije, že kvôli nej nemôžu nadobudnúť majetok, že dokiaľ trvá, nemôže byť ani reči o tak veľmi potrebnom vzdelávaní, že pri nej ľudia nie sú schopní pozdvihnúť sa k ľudskej dôstojnosti a potrebnej samostatnosti, videli sme aj to, že kvôli nej celý štát veľmi trpí, materiálne i duchovne, pretože obyvateľstvo zrazené touto ťarchou ani nepomyslí na lepšie hospodárenie, na nejaký priemysel, v dôsledku čoho má nedostatok majetku a ani nemôže byť štátu natolko užitočné, ako by malo byť, na druhej strane rozvoj krajiny brzdí tým, že neprijíma nové vedomosti, kostnatie v bludoch, surovosti a hlúposti a často sa stáva škodlivým a nebezpečným aj pre

poriadok. Pripomenuli sme tiež, že aj tí, pre ktorých úbohý ľud robotuje, nemajú z jeho nechutnej, mozolnatej práce veľký úžitok, lebo keby svoje statky obrábali inak než urbárskou robotou, veru by im iný osov prinášali a väčšmi štátnemu hospodárstvu a priemyslu poslúžili. Teraz je to však ani Bohu, ani svetu. Pokiaľ dnes ide o urbársku povinnosť, každý, čo len trochu lepšie oboznámený s duchom našej doby, uzná, že do nej urbárska povinnosť vonkoncom nepatrí.

Spravodlivosť teda patrí všetkým, i ľudu, ktorý u nás doteraz robil všetko a využil len málo, a spravodlivosti sa mu dostane až vtedy, keď sa na budúcom zasadaní snemu prijme úplné a večné vykúpenie ľudu z urbárskej povinnosti, a to tak, že sa ho ujme štát a vykoná to spôsobom, ktorý nebude prostému ľudu na ťarchu. Súčasný zákon o vykúpení je neúplný, lebo umožňuje iba to, že sa poddaní vykúpia vlastnou silou a vlastnými prostriedkami. Koľko je však pánov, ktorí by dovolili vykúpiť sa i jednotlivcom? A koľko je obcí či samostatných hospodárov, čo majú na peňažné vykúpenie dostatok finančných prostriedkov? Z tohto dôvodu sa má teda vykúpenia ujať štát, a to tak, aby to prostý ľud čo najmenej zaťažilo. Išlo by to prostredníctvom bánk, čo sa dá dosiahnuť rôznymi spôsobmi. O viacerých spôsoboch vykúpenia, konkrétne aj o bankovom, sme už v našich novinách podrobne hovorili, čitateľom dávame do pozornosti naše predchádzajúce články. Keď sa zruší urbár, odstránia sa aj ostatné ťarchy, čo teraz prostý ľud zdierajú, napr. dežmy.*

2. Ak však snem zruší urbársku povinnosť, je prirodzené, že sa zruší aj patrimoniálny súd či takzvané panské stolice.** V zákone, ktorý umožnil poddaným slobodne sa z poddanstva vykúpiť, zostala ešte príloha, podľa ktorej vykúpení aj po oslobodení z urbárskej povinnosti spadajú do právomoci panského súdu – to sa však navzájom vylučuje. Poddaný, čo sa z poddanstva vykúpil, nie je viac v žiadnom zmysle pánovým majetkom, stal sa občanom štátu rovnako ako ktokoľvek iný, lebo má vo vlastníctve istú čiastku pôdy krajiny, čiže so všetkými spormi, ktoré sa týkajú jeho osoby a majetku, prináleží jedine súdu stoličnému, štátnemu. Na prísnom a svedomitom vykonávaní spravodlivosti však má najväčšmi záležať samotnému štátu, lebo ak sa náležito dodržiava, upevňuje sa tým dôvera k štátnym inštitúciám a štátnemu zriadeniu, buduje a šíri sa tým láska a oddanosť k vlasti. A výkonu spravodlivosti sa najlepšie darí v rukách verejnosti, lebo ak sa zverí do rúk jednotlivcov, tí si ľahko osobujú špeciálne výsady (privilégiá) a spravodlivosť obrátia vo svoj prospech. Po vykúpení z poddanstva

* Desiatky, desiata časť úrody, ktorá sa povinne odovzdávala vrchnosti.

** Výkon spravodlivosti alebo súdy, ktoré na svojich majetkoch vykonávali ich vlastníci, zemskí páni.

už panská stolica nemá nad bývalými poddanými žiadnu právomoc, lebo tí by viac neužívali jej, ale vlastnú, vykúpenú pôdu.

Úplným vykúpením z poddanstva by nastal definitívny zvrät v postavení obyvateľstva voči krajine. Predtým patril poplatný ľud iba pánom, teraz by sa však z týchto ľudí stali obyvatelia a občania krajiny. V takom postavení by sa už v ústavnej a slobodnej krajine musel v štátnych záležitostiach vypočuť aj ich hlas, t. j. časom by mali na verejných zasadaniach, či už stoličných (krajských) alebo celoštátnych, svojich zástupcov. A na tom by malo veľmi záležať samotnému štátu, lebo tým by boli zastúpené aj hospodárske záujmy, ktoré by sa pri všetkých podstatných otázkach brali do úvahy. Takto by boli lepšie chránené a zastúpené ekonomické vrstvy, ktoré sú pre štát mimoriadne dôležité, neboli by ukrátené o vlastné záujmy a práva, ale mali by ich spolu s povinnosťami, ktoré s nimi súvisia, plne priznané. Keby napríklad prišla na rad otázka štátnej dane a štát by chcel vyrúbiť vyššie dane, než dokážu ekonomické vrstvy uniesť alebo než by bolo voči nim spravodlivé, mohli by sa ich zástupcovia sami chopiť veci a aktívne by mohli tej nespravodlivosti zabrániť. Neveríme teda, že by boli práva kohokoľvek chránené bez toho, aby si ich zastával sám.

Pokiaľ ide o zastupiteľstvo, panujú u nás rôzne názory: jedni chcú, aby bola zastúpená iba spoločenská trieda ako celok podľa jej početnosti, druhí, aby mohli byť volení iba tí, čo majú istý určený majetok, tretí, aby sa bral ohľad na obce, ktoré by boli zastúpené ako jednotlivé subjekty. Nejdeme sa dohadovať o tom, ktorý z týchto spôsobov zastupiteľstva je správny, spoliehame sa na múdrosť krajinského snemu, že vyberie správnu cestu.

3. Z toho, čo sme uviedli o prostom, poplatnom ľude, je zrejmé, že keby sa prijali požadované zmeny, veľmi by sa zlepšil stav aj v našich výsadných mestečkách.* Tie už sa síce z urbára vymanili, napriek tomu sa však ich súdne spory posielajú na panské stolice, a až potom, čo si to samotná vec vyžiada, sa odošlú na stoličné súdy. Toto by po spomínanej zmene samo od seba skončilo, súdy mestečiek by nadobudli väčšiu samostatnosť a neukončené spory a tie, čo náležia na vyššie súdy, by sa automaticky posielali na súdy štátne.

Krivda sa deje aj našim slobodným a kráľovským mestám mnohými prekážkami, ktoré im bránia v činnosti. A to nielen vo vzťahu k štátu, ale aj v ich vnútornom usporiadaní, čo navzájom súvisí. Už sme v našich novinách hovorili o tom, že kedysi

* Mestá s rôznymi výsadami, okrem slobodných a kráľovských miest.

neboli mestá v sneme zastúpené tak biedne ako teraz, ale mali svoj hlas, ktorým sa na sneme sami zastupovali. V poslednom čase však o hlasy prišli a všetky sa obmedzili na jediný spoločný hlas, čím sa v skutočnosti zo zákonodarstva vylúčili. Preto niektoré mestá už ani neposielali svojich poslancov na zasadania snemu, a ak ich aj poslali, t. j. že poslanci miest sedia na zasadaní snemu, robia tak len preto, aby si udržali svoje práva, a v nádeji, že sa tieto práva rozšíria. Tým, že sa mestá zbavili hlasov v krajinskom sneme, vylúčil sa zo zasadaní aj hlas priemyslu, no navyše tam nie sú zastúpené a chránené ani záujmy veľkej časti obyvateľstva. Nikdy by zemianstvo nezískalo takú prevahu v našom štáte, keby si neprisvojilo takmer všetky práva a ostatným stavom nenanútilo takmer všetky povinnosti a ťarchy, a keby bolo na zasadaniach snemu dostatočne zastúpené aj meštianstvo. Povedali sme už, že naše mestá by mohli svoje práva primerane a správne užívať len vtedy, keby mali aj lepšie vnútorné usporiadanie. V súčasnosti sa však na vedení mestských záležitostí zúčastňuje len málo mešťanov, iba takzvaná vyvolená obec, a i tá sa smie miešať len do niektorých vecí, napr. do hospodárenia alebo do volieb mestských úradníkov či poslancov na snem, všetko ostatné spravuje mestská vrchnosť na zasadaniach, ktoré sú pred všetkými ostatnými uzatvorené. O slabej účasti tejto vyvolenej obce v mestských záležitostiach svedčí aj to, že sa schádza veľmi zriedka. Obmeny mestského úradu a doplnkové voľby sa tiež konajú nepravidelne a málokedy, takže kým sa zvolajú nové voľby, polovica z vyvolených predstaviteľov už vymrela. Na samotných voľbách sa pritom nemôžu zúčastniť domáci mešťania, ale iba členovia tej vyvolenej obce, čím sa iba ona sama dopĺňa. Pritom sú mestá z ekonomického pohľadu veľmi závislé od komory a niektoré od stolice,* napr. pri určovaní ceny mäsa. Veľká rozprava o novom usporiadaní miest prebehla už na predchádzajúcom zasadaní snemu, ale vec sa nedotiahla do konca, sme však presvedčení, že tentoraz sa to podarí a táto dávno odkladaná a mnohokrát pretriasaná záležitosť sa napokon dokončí. Ako vo všetkom ostatnom, aj tu panujú rôzne názory na to, ako má nové usporiadanie miest vyzeráť, do ich rozoberania sa tu však nepúšťame, lebo veríme, že snem vyberie a zákonom určí to najlepšie. Nová organizácia miest je už veľmi potrebná a aj z toho mála, čo sme o tom povedali, je to dostatočne zrejmé.

Spoločenské vrstvy, o ktorých sme hovorili v predchádzajúcich článkoch, t. j. pospolitý ľud a meštianstvo, môžu od ducha našej doby, a dúfame, že aj od nášho zákonodarstva, očakávať nadobudnutie nových práv, aké ešte nemali, a rozšírenie tých

* Kým Uhorské kráľovstvo nemalo samostatnú vládu, najvyšším správnym orgánom bola Uhorská kráľovská komora, ktorá spravovala kráľovské majetky a príjmy. Stolice, neskôr župy zodpovedajú dnešným krajom.

doterajších, čoho sa už aj naša verejná mienka hlasno dožaduje, a máme nádej, že nadchádzajúce zasadanie snemu toto volanie aj vypočuje. Ved' keby sa aj nevenovala pozornosť ostatnému, keby sa aj nebrala do úvahy povinnosť zabezpečiť spravodlivosť človeku ako takému, už aj láska k vlasti a spravodlivosť štátu volajú po tom, aby sa všade, kde je to možné, situácia týchto doposiaľ ukrivdených vrstiev zlepšila a dostali zákonné, rovnoprávne postavenie voči ostatným. Ved' kto iný doteraz robil vlasti veľké služby, ak nie oni? Kto dával peniaze na udržanie verejného poriadku a ústavy? Kto iný než oni vykonával pre krajinu tú najťažšiu robotu? Kto iný bojoval za krajinu vo vojnách, ak nie oni? Už len ohľad na toto všetko, vďačnosť a spravodlivosť vyžaduje, aby sa aj ich situácia zlepšila, aby sa cítili ako uhorskí občania nielen z povinnosti, ale aj podľa práva. Z dejín našej i iných krajín vieme, že sa za každý hrdinský čin, ba často i za menšiu službičku dávala odmena v podobe zemianskeho titulu nielen tomu, čo ten čin vykonal, ale celému jeho potomstvu. Vari by teda nemali spomínané vrstvy za svoje služby a zásluhy väčšie právo na odmenu? Ako by im mohla byť aj ďalej odopretá? Ak však spomínané vrstvy, ako sme povedali, majú od nadchádzajúceho zasadania snemu čakať zlepšenie svojej situácie, krajinský snem, ako pevne veríme, naopak zemiansky stav za to, že mal všetko, zákonom prinúti zriecť sa svojich privilégií a preniesť ich na ostatné vrstvy, t. j. tie práva, ktoré sú sami osebe dobré, neškodné a primerané ľudskej dôstojnosti. Aj medzi zemianskymi slobodami sa nájdú také, čo sú samy osebe veľmi pekné, dôstojné a vhodné pre slobodných obyvateľov, napr. tá, podľa ktorej zemana, okrem niektorých zákonom presne vymedzených výnimiek, môžu zavrieť až potom, keď sa jeho zločin súdne vyšetrí a podoprie dôkazmi, nestačí na to len podozrenie, ako sa stáva v despotických štátoch, ba ani len žaloba. Právo na osobnú bezpečnosť, ktoré je aj v Anglicku známe pod menom *Habeas corpus** a vzťahuje sa na všetkých, by bolo veľmi vhodné preniesť na všetkých obyvateľov Uhorska, čo by presne zodpovedalo duchu našej doby. Keby sa tak stalo, čo naliehavo žiadame a v čo pevne veríme, nikto nič nestratí, len celá krajina získa na bezpečnosti a potláčaní akejkoľvek svojvoľnosti. To isté platí aj o účasti vo verejných zboroch a na poradách. Sú však medzi zemianskymi výsadami také, ktoré sú vo vzťahu zemanov k ostatným obyvateľom na ťarchu všetkými nezemanom a vyvolávajú krivdy, napr. nerovnosť pred súdom, lebo ak sa zeman dopustí

* Habeas Corpus Act – zákon anglického parlamentu z r. 1679 za vlády Karola II., ktorého úlohou bolo chrániť osobnú slobodu občanov pred svojvoľným zatknutím, resp. neoprávneným zadržaním a uväznením. Jednotlivec mohol byť uväznený iba na základe súdneho rozhodnutia a písomného príkazu sudcu. Zadržané osoby alebo ich príbuzní a známi mali právo požiadať súd, aby ich predviedli pred sudcu, a to v stanovenej lehote. Ten, koho už raz prepustili na slobodu, nesmel byť z rovnakého dôvodu znovu zadržaný a uväznený a zákon umožnil tiež prepustiť uväzneného aj po zložení peňažnej záruky (kaucie) a sľube, že sa dostaví pred súd.

na niekom inom násilia alebo bezprávia, dostane oveľa menší trest, ako keď sa nejaký nezeman dopustí toto istého na ňom, lebo ten dostane ešte väčší trest, ako keby sa tým istým previnil voči akémukoľvek inému obyvateľovi. Rovnako napr. v slobodných a kráľovských mestách zemanovia aj so svojím služobníctvom nespádajú pod mestský súd, na jarmokoch či trhoch nespádajú pod jarmočný súd ako všetci ostatní prítomní na jarmoku, z čoho, a ešte z mnohého iného, vyplýva očividná nerovnosť a nespravodlivosť voči ostatným. Pre dobro krajiny, pre dobro všetkých občanov, ktorí znášajú štátne ťarchy a povinnosti, žiadame rovnaké práva, presnejšie zrušenie zemianskych výsad, a s nádejou hľadíme na nadchádzajúce zasadanie snemu a očakávame, že prijme a upevní rovnoprávne postavenie všetkých občanov pri výkone spravodlivosti. Okrem zemianskych výsad, ktoré ťazia iných a sú voči nim nespravodlivé, existujú aj iné výsady, ktoré v oblasti majetku a bohatstva škodia nielen krajine, ale aj ostatným obyvateľom – nezemanom: starootcovské právo, oslobodenie od daní z majetku. Už predchádzajúce zasadanie snemu síce povolilo kupovať a vlastniť pôdu aj nezemanom, no kým platí starootcovské právo, nemôžu si byť svojím majetkom istí, preto ani nemôžu mať záujem nadobúdať ju. Tým však trpia i samotní zemanovia, lebo dokiaľ bude platiť starootcovské právo, cena pôdy je a zostane nižšia. Ďalšie dôsledky tohto zákona tu ani nebudeme spomínať: napr. ak má nezeman nejakú pôdu mimo slobodných miest, nemôže tvrdiť, že vlastní kus štátnej zeme a je si ňou istý, kvôli nemu sa nezemanovia ani nesnažia robiť si finančné zásoby, aby si po tvrdej práci zadovážili niečo vlastné, bezpečné, a tým sa pripravili na pohodlnejší a veselší život, a toto všetko bráni rozvoju hospodárstva a priemyslu krajiny, ba i akejkolvek snahe situáciu zlepšiť. V záujme rovnosti všetkých občanov krajiny pred spravodlivosťou, v záujme rozkvetu hospodárstva a priemyslu našej vlasti i pre dobro samotných zemanov teda úprimne žiadame, aby budúci snem úplne zrušil starootcovské právo či dedičnosť majetku a konečne uviedol do života slobodný predaj a nákup pôdy bez akýchkoľvek prekážok.

Pokiaľ ide o oslobodenie od daní zo zemianskeho majetku, už sme v našich novinách viackrát podrobnejšie písali a vypočítali, že zemianstvo s duchovenstvom vlastní dvaapokrát toľko pôdy ako ostatné obyvateľstvo, ktoré musí znášať všetky štátne dane, zatiaľ čo zemianstvo neplatí nič. Tu ide o tú najväčšiu nespravodlivosť v usporiadaní nášho života, je to tá najväčšia škoda na krajine, lebo tak nemáme súdy zriadené tak, ako by bol treba, nemáme dostatok škôl a aj tie, čo máme, najmä nižšie, sú veľmi zle a chatrne zabezpečené, preto máme zlé cesty, žiadne hrádze a násypy pri divokých a často vybrežených riekach, a napokon práve preto musíme z našich

poľnohospodárskych plodín a priemyselných výrobkov platiť na hraniciach vysoké vývozné clá. Všeobecná verejná mienka si už osvojila presvedčenie, že zemianstvo má platiť dane, dúfame teda, a to pevne, že na nadchádzajúcom zasadaní snemu už zemianstvo platenie daní prijme a nebude dlhšie odkladať. Názory na to, za čo a koľko by mali zemania platiť, sa rôznia: jedni žiadajú, aby zemianstvo platilo len konkrétnu, nevelkú sumu, iní chcú, aby zemianstvo platilo dane do domácej pokladnice. My sme však za to, aby zemianstvo platilo podľa svojich síl v rovnakom pomere a za to isté, čo ostatní občania, priali by sme si aj to, aby platilo nielen do domácej, ale aj do vojenskej pokladnice, tým skôr, že už teraz žiadnu insurekciu nedodržiava. Nech teda zemianstvo platí daň z majetku, z kráľovských pôžitkov alebo takzvaných regálií, ďalej z luxusu, pretože ten užíva najmä ono, napr. za služobníctvo, a napokon a predovšetkým z tých smradlavých a pre prostý ľud skazonosných pálení, ak sa ľudskosť v našej vlasti ešte natoľko nerozvinula, že budúci snem úplne zakáže páliť pálenku. O tomto však neskôr podrobnejšie.

Zemianstvo v posledných obdobiach malo pred ostatnými obyvateľmi aj tú výhodu, že iba ono mohlo zastávať štátne úrady. Tento zákon, ktorý človeku vymeriaval schopnosti podľa pôvodu, sa už na predchádzajúcom zasadaní snemu zmenil natoľko, že právo zastávať funkcie v štátnych úradoch dostali aj nezemania, zatiaľ však všetko stojí tak, akoby tento zákon ani neexistoval, lebo s výnimkou niekoľkých prisažných v stoličných úradoch ešte ani jeden nezeman, či už v stoličných alebo vyšších úradoch, nedostal žiadne významnejšie miesto, a kým táto situácia pretrváva, ani niet nádeje, že sa tento zákon skutočne uvedie do života. Úradníkov do stoličných úradov volia zemania, a najmä miestni, a kto pozná zemiansku pýchu, sotva uverí, že by títo ľudia, čo sa nemajú ničím iným popýšiť len svojím zemianstvom, púšťali do verejnej služby aj nezemanov.

Tento zákon však v našom zákonníku nie je celkom náležitý, lebo podľa neho sa síce môže nezeman dostať do štátnych úradov, ale ten, kto môže byť volený, nesmie do týchto úradov voliť. To si navzájom odporuje a nezemanom do štátnych úradov v skutočnosti zatvára cestu. Nezemania budú mať cestu do štátnych úradov otvorenú až vtedy, keď sami budú môcť do týchto úradov voliť, či skôr keď sa budú na verejných zasadaniach zúčastňovať a sami zastupovať. Dúfame teda, že nadchádzajúce zasadanie snemu tento zákon, odporujúci iným zákonom, opraví a rozšíri, a tým nezemanom udelí právo, ako sme uviedli vyššie, zúčastňovať sa na verejných zasadaniach. Akonáhle sa to stane, vstup nezemanov do štátnych úradov bude plynulý. Ved' to, že nezemania doteraz nemohli zastávať štátne úrady, podľa nás spôsobilo našej krajine veľké škody.

Aj naše súdnictvo je potrebné zmodernizovať. Samotnej krajine veľmi záleží na dobrom, nestrannom, včasnom výkone spravodlivosti, lebo ničím sa dôvera k štátnemu zriadeniu neupevňuje väčšmi než tým, že každý občan pevne verí, že sa bezpečne a čo najskôr domôže svojho práva. Nedostatky nášho súdnictva sme už v našich novinách rozoberali a uviedli sme, že medzi ne patrí najmä chýbajúci trestný zákonník, prietahy súdnych konaní, chýbajúce zákony týkajúce sa konkrétnych súdnych sporov, navzájom si odporujúce zákony. Ak by sa teda našla vôľa naše súdnictvo zmodernizovať, museli by sa všetky zákony skontrolovať, tie, čo si odporujú, dať do súladu, nedostatočné doplniť, pochybné zrušiť, skrátiť množstvo súdnych prázdnin alebo ich úplne zrušiť, a tým, a ešte aj inými spôsobmi urýchliť súdne spory a do života uviesť trestný zákonník. Vo veciach, v ktorých ide človeku často o všetko: o jeho česť, majetok, život, tam musia byť zákony úplné, jednoznačné, a práve tie nám chýbajú a súdne spory, napr. obvinenia z nevery u nás prejdú veľmi malým počtom súdov a začínajú sa hneď na tom najvyššom, kráľovskom, zatiaľ čo iné spory v menších záležitostiach musia prejsť aj piatimi úrovňami súdov. Samotný snem už vymenoval štátny výbor na vypracovanie trestného zákonníka, ktorý ho už aj pripravil, máme teda nádej, že sa na nadchádzajúcom zasadaní snemu dokončí nielen táto vec, ale opravia sa a urýchlia aj iné oblasti nášho súdnictva.

Ak však niečo podstatne pomáha udržaniu a náležitému výkonu spravodlivosti, a nielen tomu, ale aj celkovému udržaniu dobrej organizácie krajiny, samostatnému rozvoju myslenia, určeníu a dosiahnutiu správnych cieľov, pokroku, je to bezpochyby verejnosť. Skúsenosť vzdelaných európskych národov učí, že účasť verejnosti na dôležitých zasadaniach alebo na súdoch, že zásah verejnej mienky do podstatných riešení, skrátka že sloboda prejavu má na spoločnosť tie najlepšie dôsledky, lebo sa ňou brzdí zneužívanie moci, odkrývajú sa lži, priatelia temnoty vyvádžajú na svetlo, dobré úmysly rýchlo dozrievajú a vykonávajú sa. Aj u nás sa už verejnosť čiastočne zúčastňuje napríklad na zasadaniach štátnych orgánov, stoličných orgánov, na zasadaniach snemu, nemá však vplyv na riadenie miest, rokovanie súdov a nemáme ani slobodu prejavu v takej miere, ako by sa žiadalo. Vďačne uznávame, že už pár rokov máme slobodnejšiu tlač, ale myslíme si, že keby bola ešte slobodnejšia, veľmi by to poslúžilo dobru krajiny, a dúfame, že sa nadchádzajúce zasadanie snemu tejto veci ujme, a to tým väčšmi, že si to verejná mienka hlasno žiada a podporuje. Podľa nás sme už dorástli do stavu, v ktorom sa nám podarí slobodu slova udržať, a keď už slobodu slova prijímajú aj národy, u ktorých by to predtým vonkoncom neprichádzalo do úvahy, napríklad v talianskych

štátoch,* prečo by sme nemohli mať slobodu slova aj my, čo už po stáročia žijeme v zjednotenej krajine? Nepôjde o žiadny skok, pretože sa naša verejná mienka aj doteraz postupne čoraz väčšmi rozširovala a aj naša sloboda slova si získavala čoraz väčšiu váhu.

Aby sme sa však so slobodou dobre zžili a mohli ju podporovať, je potrebné konečne zlepšiť vzdelávanie národa. To, že potrebujeme zlepšiť organizáciu škôl, ba aj ich všade pozakladať, už všetci cítia tak prenikavo, že už hádam nemusíme stratiť ani slovo, aby sme to dokázali. Aj my sme v našich novinách na túto potrebu upozorňovali veľmi často. Až potom, keď bude národ vzdelaný, budú jeho slobody stáť na pevných a stabilných základoch, až potom si ich bude vedieť vážiť a rozhodne ich brániť proti akýkoľvek útokom. Sloboda a vzdelanosť kráčajú ruka v ruke, navzájom sa vedú a podporujú. Skutočne vzdelaný národ sa nedá zviest' do temnoty a prikuť do otroctva, slobodný národ sa dôkladne postará o vlastné vzdelanie. Aj veda prekvitá len pod ochranou slobody, nikdy nenastal zlatý vek vzdelanosti tam, kde nebola sloboda. V útlaku je duch spútaný a obmedzený, chýba mu pružnosť a samostatnosť, aby sa mohol vlastnými silami pozdvihnúť, v slepote a temnote niet skutočnej túžby po slobode, ale iba duch alebo utiahnutý a udusený, alebo surovo poháňaný k neviazanosti. Skôr však, než sa vzdelávanie lepšie zorganizuje, je potrebné venovať náležitú pozornosť učiteľskému stavu, ktorý je pre krajinu i ľudstvo mimoriadne dôležitý, no doposiaľ sa zanedbával a nepekne ponižoval. V Uhorsku je duchovenstvo väčšinou dobre zaopatrené a požíva veľké práva, učiteľstvo spočíva naopak vo veľkej núdzi a takpovediac v biede a pustí sa doňho kadejaký pobehaj. Učiteľstvu teda treba dodať väčšiu váhu, zabezpečiť mu väčšie práva, aby si v spoločnosti získalo väčší rešpekt, a hneď vzápätí mu za ťažkú prácu treba dať náležitú odmenu, aby si nemuselo hľadať rozličné bočné zamestnania a popritom horko-ťažko zápasit' i so životom. Ved' to je na hanbu, čím všetkým sa teraz naši učitelia živia, ako ponižujúco sú odkázaní na priam vyžobrané príspevky! Preč s tými odvarmi starých čias a učiteľstvu stály, čestný plat! Ale ako si môže učiteľ plniť svoje povinnosti, keď ustavične musí školu vynechávať a po kadejakých potulkách sa motať, inak by si nezarobil ani na to chatrné živobytie? Na druhej strane však žiadame aj to, aby sa posielanie detí do školy nenechalo len na dobrú vôľu rodičov, lebo mnohí z nich vyrástli v tuposti a hlúposti, a teda ani nemôžu pochopiť, prečo je potrebné dať deťom vzdelanie, keď sa oni aj bez neho svetom pretĺkajú. Keby sme boli dostatočne vzdelaní, nepotrebovali by sme zákonom nútiť rodičov, aby svoje deti posielali do školy, za tejto situácie to však potrebujeme. O deti, ktorých rodičia nie

* Dnešné Taliansko v tých časoch neexistovalo, bolo to niekoľko menších kráľovstiev, ktoré sa k sebe nesprávali veľmi priateľsky.

sú schopní platiť im školy, a o siroty sa musí postarať štát, ktorý si platby za opustených a chudobných môže naložiť na vlastné plecia, alebo túto povinnosť naloží obciam. Všetci by sme si priali, aby sa čo najväčšmi rozšírila zásada, že sa obce postarajú o vlastných obyvateľov a všade, kde to budú potrebovať, im budú pomáhať. Už na predchádzajúcom zasadaní snemu sa vypracoval návrh na reformu školstva, no nebol prijatý, nemyslíme si však, že sa taká dôležitá vec na nadchádzajúcom zasadaní znovu nepreberie a neschváli. Ved' od toho závisí dobro a prospech miliónov ľudí. Všade inde v Európe sa táto záležitosť rieši a zdokonaľuje, daj Boh, aby sme sa i my na nadchádzajúcom sneme dočkali správneho rozhodnutia!

Okrem uvedených návrhov a žiadostí, ktoré by sme si priali, aby snem na nadchádzajúcom zasadaní prijal a uviedol do života a do ktorých ako obyvatelia Uhorska a oddaní synovia vlasti vkladáme nádeje, máme ešte žiadosti a nádeje ako synovia slovenského národa, ktorý žije v uhorskej vlasti odpradávná a mimoriadne sa o ňu zaslúžil. Celá naša doba kráča týmto smerom: ľudí vzdelat' a osvietiť, v každom ohľade ich pozdvihnúť do čo najlepšieho stavu, a ak si toto želajú všetky národy, kto môže nám, Slovákom, zazlievať, že aj my túžime po tom istom čo ostatní, že aj my kráčame s dobou?

Samotný a skutočný vznik túžby národov po vzdelanosti, ľudskej dôstojnosti, sa prejaví tým, že sa národ upne na svoj materinský jazyk, lebo to je najlepší a jediný primeraný prostriedok na vzdelávanie, a ak sa tak stane, národ tým len dokáže, že o seba začína dbať a vzmáha sa k vlastnému cíteniu, sebavedomiu, vzpruhy a zárodku ušľachtilých aktivít. Aj my sme sa spoločne s ostatnými národmi chytili našej materinskej reči, a to tým túžobnejšie, tým vrúcnejšie, že nám po búrkach čias, čo nás zachvátili, z nášho starootcovského dedičstva, z nášho minulého života zostala ako jediná neporušená a nedotknutá. Ako sme však s tým, že sme sa chytili tohto nášho drahocenného pokladu, pochodili? To, čo je celkom prirodzené, čo každý považuje za samozrejmosť, u nás vyhlásili za neprirodzené a nanútené, to, čo iní u seba vyhlasovali za najväčšiu cnosť, u nás označili za priestupok a hriech, to, čím sme sa my chceli pridať k vlastenectvu, u nás vyhlásili za zradu vlasti!!!

Kto z nás a zo Slovanov niekedy zradil našu vlasť? Kto jej niekedy prial zle? Ako a čím sa teda stalo, že nás presne za to isté, čo sa u iných pokladá za krásne, šľachetné a nasledovania hodné, odsúdili a zatratili? Nešlo o nič iné, len egoizmus iného národa v našej vlasti! Vonkoncom nepripúšťame, že by náš rozvoj mohol našej vlasti škodiť, naopak, čím rozvinutejšie budú jednotlivé časti krajiny, tým bude rozvinutejšia aj ako celok, a čím slobodnejšie sa v nej budeme môcť pohybovať, tým väčšmi jej budú synovia

nášho národa oddaní. Srdcia ľudí si nikdy nezískal útlak a nanucovanie, naopak, sloboda každého ťahala tam, kde ju dostal. Po pravde teda ani z vlasteneckého hľadiska nemôže nikto nič namietat' proti tomu, že sa Slováci hýbu a vzdelávajú v materinskom jazyku, tým menej z hľadiska ľudskosti. Národnosť nie je najvyššia hodnota, lebo každý národ je len jednou súčasťou ľudstva a žiadny si nemôže osobovať nárok na to, že len on rozvoj ľudstva najdokonalejšie vystihol, žiadny národ preto nemá právo iný národ, ktorý sa chce rozvíjať a vzdelávať, násilím nútiť zžiť sa s ním, pretože sám seba považuje priam za dokonalý, a brániť mu, aby sa vybral vlastnou, osobitou, jemu primeranou cestou. Nad každým národom stojí celé ľudstvo, nad každou národnosťou ľudský duch. Chrám tohto ducha stojí na tom najvyššom kopci, povýšený nad chrámy všetkých jednotlivých národov, a svoju národnosť najväčšmi povýši ten národ, ktorý svoj vlastný chrám čo najväčšmi priblíži k chrámu ľudstva a podľa neho ho spravuje. Pekne to vraví slovanský básnik, ktorý žiada, aby zakaždým, keď zavolá Slovan, ozval sa mu *človek*.^{*} Nechceme Slovanstvo bez ľudskosti, ale ani nechceme národnosti bez Slovanstva. Ostré trenice o národnosť a už chvalabohu v našej vlasti o čosi zmiernili! Hoci v maďarských novinách ešte sem-tam vypukne proti nám nenávisť a v živote sa nám stáva množstvo krívd, z toho, že tie ostré trenice o národnosť utíchajú, usudzujeme, že sa aj u nás začína usídľovať čoraz väčšmi ľudský duch. Spoliehame sa teda na tohto ducha a v presvedčení, že snem je zakaždým výrazom ducha, čo v krajine panuje, predkladáme v prospech nášho národa to, čo máme na srdci a čo sme už toľkokrát v týchto novinách spomenuli, a dá Boh, že nie márne.

V mene nášho národa a v jeho najsvätejšom záujme žiadame v prvom rade školy. Ten, kto v našich časoch necháva iného bez vzdelávania, hoci by mu k nemu mohol pomôcť, alebo mu dokonca vo vyučovaní, vo vzdelanosti prekáža, sa dopúšťa toho najväčšieho hriechu. V našom storočí, plnom túžby po osvete a slobode, síce vyšlo národom v tomto zmysle jasné slnko, a to i tým utláčaným, i tým zavrhnutým národom, no my sa mu ešte vždy radovať nemôžeme tak, ako by sme chceli, lebo nám výhľad do budúcnosti z opačnej strany tieni čierna záplava, a tou je skutočnosť, že sa do našich škôl zaviedol iný než materinský jazyk. Zle sa stane národu, o ktorého vzdelávanie nikto nedbá, keď nemá školy, a ak aj áno, iba nedostatočné alebo vo veľkom neporiadku, horšie sa však stane tomu národu, čo vo svojich školách vyučuje v jazyku, ktorý nepozná, pretože tak sa z princípu ponára do hlúposti, mravného i telesného úpadku. Takýto národ zachváti hlúposť, zanedbá sa a opustí, neprebudí sa v ňom ani štipka aktivity,

* Epigram Jána Kollára: Národ považuj len za nádobu ľudstva, a vždy, keď zavoláš: „Slovan“, nech sa ti ozve „človek“.

podnikavosti, odsúdený je len k sprostote, chudobe a nahote, na smetisko dejín a do vlekú iných. Kam až môže viesť útlak a vyučovanie v cudzej reči, vidíme v nešťastnom Írsku, ktorého opustený národ sme už s lútosťou viackrát spomínali i v našich novinách. Ten je hlúpy, zanedbaný, nečinný, do handier odetý, v blate sa váľa a zo sveta nič nemá. To isté sa stane s každým národom, ktorý privalí rovnako ťažký osud, aký zatažil Írov. V našej krajine sa volá po svetle, vzdelanosti, prednášajú sa na ich oslavu tisícky prejavov, a v tých istých prejavoch sa žiada, aby sa v slovenských školách vyučovalo po maďarsky!

Ale my z hĺbky duše žiadame a prosíme všade, kde žijeme, vlastné slovenské školy. Žiadame, aby boli základné školy čisto slovenské, aby sa v nich vo všetkých ročníkoch, ktoré sa považujú za základnú školu, vyučovalo jedine v materinskom jazyku. Predchádzajúci snem vypracoval návrh, aby bola dĺžka základného vzdelávania 6 rokov, a tie by muselo absolvovať každé dieťa, avšak iba prvé dva roky sa mali učiť v jazyku, akým sa hovorí v obci, čiže v slovenských obciach po slovensky, zvyšné štyri roky by sa vyučovalo už iba v maďarčine. Toto by uštedrilo všetkým nemaďarským národom v Uhorsku neslýchaný úder! Prostému ľudu musí toto základné vzdelanie vystačiť na celý život. Čo by mal tento utlačený ľud z takých škôl, aké potešenie, aké poučenie, aký návod by si z nich vzal pre svoj budúci, krížom navštevovaný život? Iba trochu čítania, a s tým choď, človeče, do celého budúceho krušného života!

Ak sa teda u nás nájde zdravý názor, osveta, šľachetnosť, ľudskosť a vôľa, všetko to sa musí spojiť, aby sme tomuto žalostnému úderu nášmu duchovnému a telesnému blahobytu predišli! Preto bude najlepšie, ak sa s prosbou obrátíme na nadchádzajúce zasadanie snemu a tam našu smutnú situáciu predstavíme, a z hĺbky duše budeme žiadať, aby sa nás snem otcovsky zastal. Podľa nášho názoru by sme mali požadovať toto:

a) Vyučovanie v materinskom jazyku vo všetkých základných školách. - Tam, kde sú obce i školy zmiešané, t. j. kde sú deti rozličných národností, by mali učiť takí učitelia, čo ovládajú miestne jazyky, a tí by mali predmety vysvetľovať v každom jazyku.

b) V učilištiach, ktoré pripravujú učiteľov pre školy v slovenských krajoch, by sa tiež malo prednášať v materinskom jazyku, aby sa budúci učitelia tohto jazyka naučili v ňom dokonale myslieť a správne ho používať.

c) Etika a náboženstvo pôsobí na človeka najsilnejšie a najlepšie ho pre budúci život vyzbrojí do zlého sveta, žiadame preto, aby sa aj vo vyšších školách v slovenských krajoch náboženstvo a etika vyučovala v materinskom jazyku, a okrem toho aj samotný

materinský jazyk, aby sa naši vzdelanci neodcudzili svojim a lepšie mohli uplatniť svoje schopnosti aj vo všetkých ostatných jazykoch.

d) Takmer v každom úrade v našom kráľovstve je potrebná znalosť slovenského jazyka: či ide o bohoslovca, lekára, právnicka, zememerača, takmer každý sa dostane do styku s naším národom, ak sa s ním však nevie dohovoriť, môže svoj úrad zastávať len neporiadne, z čoho potom vznikajú krivdy, nanucovanie a škody. Žiadame preto, aby sa vo všetkých takzvaných fakultách, vo všetkých učilištiach a napokon aj na peštianskej univerzite prednášal náš jazyk ako riadny predmet a všetci vzdelanci boli povinní predložiť potvrdenie, že si osvojili slovenský jazyk. Tým by sa náš jazyk konečne uznal za súčasť vlasti, my by sme po dlhom boji dostali domovské právo a radostne by sme uznali, že je nám táto krajina skutočnou matkou a vlasťou.

Žiadosť podobného obsahu by sme mali podať i vláde, aby tá v prípade, že nám v tomto najvznešenejšom záujme ľudskosti bude hroziť krivda, každý podobný úder od nás ráčila milostivo odvrátiť.

Okrem spomínaných požiadaviek najmä v záujme škôl a vyučovania, ktoré sa majú predložiť nadchádzajúcemu zasadaniu snemu, by sme mali žiadať ešte toto:

e) Aby náboženskému životu nášho národa nič na svete neprekážalo a nevyrušovalo ho. Náboženstvo je jeho najväčšou útechou, najpokojnejším útočiskom v pozemskej biede a strastiach, ak sa mu ešte aj toto vezme, keďže mu chýba lepšie vzdelanie, upadne do hrubej rozpustilosti, nemravnosti a surovosti. Národ však o náboženstvo prichádza aj vtedy, ak sa mu Božie slovo zvestuje v cudzom jazyku, keď ho pri bohoslužbách menia na nemého a nezúčastneného svedka. Potom sa už kazateľnice stávajú len pódiami na cvičenie rétoriky, z nábožnosti ľudu sa akoby naschvál robí posmech a bohoslužby sa pre národ menia na tragédie. V tejto veci sme mali a máme žalostné skúsenosti, lebo sa nájdú takí, čo sa z pozemských dôvodov stávajú pri svojom stáde aj v posvätných veciach skutočnými nádenníkmi a za rôzne pozemské pôžitky zavrhnú to, čo je povýšené nad všetok svetský tovar: t.j. nábožnosť ľudu. No veď sa v maďarských novinách pred časom objavili aj také názory, že naším náboženstvom sa teraz má stať maďarčina, no horšie je, že sa aj našli nesvedomití ľudia, čo tieto frázy začali zavádzať do života a kŕmiť náš národ maďarskými bohoslužbami! Proti tejto záhube, znesväcovaniu bohoslužieb, vytláčaniu nášho národa do mláky rozpustilosti sa musíme postaviť a legálne ohradiť, čo aj urobíme tým, že poslancom na nadchádzajúcom zasadaní krajinského snemu naložíme náš náboženský život na srdce a poprosíme ich, aby naša krajina dôsledne zabránila spomínanému zneužívaniu

náboženstva.

f) Popri uvedených žiadostiach, ktoré sa týkajú podstatných, tých najdôležitejších stránok nášho života, by sme mali k požiadavkám krajinskému snemu pripojiť ešte to, aby sa prosby, žaloby a sťažnosti nášho národa, všetky písomnosti k súdnym sporom a v právomoci štátnych úradov prijímali bez akýchkoľvek prietáhov. To, že sa v stoliciach, obývaných väčšinou slovenským obyvateľstvom, nemôžu ľudia so svojimi žiadosťami a sťažnosťami písomne obrátiť na úrad vo svojom jazyku, je veľká neprávosť, pretože tak sú nútení obracať sa v podobnej situácii na tých, čo ovládajú maďarčinu, pri všetkej svojej chudobe im za to draho platiť, pričom ani netušia, či sú tie písomnosti vyhotovené skutočne tak, ako by mali byť. A písomnosti v našom jazyku neprijímajú a nechcú prijať ani tí, čo ho dobre ovládajú, nechcú rozumieť reči, v ktorej sa narodili a ktorá je domácim jazykom vo veľkej časti našej krajiny a všeobecne sa používa. Vari tým, že sa úradné osoby nechcú takpovediac špiniť naším jazykom, nevyhlasujú náš národ za zberbu a podlú háved', a vari sa tým sami neoznačujú za cudzinca a prišelca vo svojej dávnej domovine? Vari tento národ nesídli v tejto krajine od najstarších čias, vari jej neprináša všetko, neznáša všetky štátne ťarchy, neplní si povinnosti, neplatí dane rovnako ako iní, nevykonáva verejné práce alebo nebojuje za krajinu? A predsa je tu vraj cudzí! Takáto zvrátenosť zachvátila a zakalila rozum ľuďom priamo v srdci národa, ktorý sa vraj chopil zdokonalenia krajiny, mieni dať každému rovnaké práva a šíriť osvetu a slobodu! Nerozhodujú slová, ale skutky, preto aj my žiadame, aby nám skutkom dokázali, že nás považujú za domácich, občanov štátu, spoluobčanov a ľudí.

Tak toto by sme želali vyjadriť v spomínaných žiadostiach. Zostáva nám však na srdci ešte jedno, čo by sme chceli čo najúprimnejšie adresovať nadchádzajúcemu zasadaniu krajinského snemu a považujeme za potrebné, hoci sme to už toľkokrát opakovali. Naši veľactení čitatelia už dobre poznajú ten neduh, čo sa v našom ľude za čias ťažkého poddanstva a otroctva rozšíril a hlboko zakorenil, čiže, ako už každý uhádol, nasávanie ohavného nápoja pálenky. Požadujeme pomoc aj z tohto neduhu. O jeho vykorenenie sme už všetci činatorodí a šľachetní postarali takzvanými spolkami miernosti, a môžeme smelo vyhlásiť, že sme mu veľkú ranu uštedrili, no úplné a konečné vykorenenie tohto morového neduhu závisí od viacerých okolností, ktoré má v rukách zákonodarstvo. Očakávame, že sa skončí až potom, keď sa zrušia urbárske povinnosti a založia školy, zákonodarcovia však majú k dispozícii aj iné prostriedky, ktorými by ho mohli úplne alebo aspoň čiastočne potlačiť, ba i úplne nasilu vykynožiť. K tomu prvému by viedla vysoká daň na pálenie pálenky akéhokolvek druhu, k tomu druhému zákonný

zákaz tých smradlavých pálení, čo dediny zaplňajú duchom moru. Ak zákonodarca neuplatní tento prostriedok, hoci by sme si to zo srdca priali, mal by použiť aspoň ten prvý, aj tak mu budeme vďační. Aj tým spôsobom by sa aspoň verejne oznámilo, že zákonodarca chce mať pálenie pálenky zatažené daňou, čím by dodal našim snahám váhu autority, keď úžerníci ešte nepovažujú za nepoctivé, že sa k záhube a skaze vlastných obyvateľov a ľudstva stále paprú pálením pálenky, ba niektorí, ako nedávno istí ľudia, sa nehanbia vydávať to za priemysel!!! Ak našu snahu posilní morálna autorita vôle krajinskému snemu, potom aj my môžeme oveľa účinnejšie zatnúť tomuto neduhu do živého. Vďaka tomu spevnie verejná mienka proti pálenke a nakoniec dosiahneme výsledok, po ktorom všetci túžime.

I v tomto považujeme za potrebné obrátiť sa na zasadanie krajinského snemu s osobitnou žiadosťou, o čom sa však nebudeme ďalej šíriť, lebo ide o uzatvorenú záležitosť centrálného spolku miernosti.

Týmto končíme. Daj Boh, aby sa naše oči, čo sa teraz s nádejou upierajú na nadchádzajúce zasadanie krajinského snemu, aj z neho nadšene spustili, s radosťou sa mohli obrátiť k nášmu národu a s úľubou sa ním pokochať!